

Iščemo karantenske in druge gozdu nevarne organizme

Črni vejni lesar (*Xylosandrus compactus*)

Dr. Andreja Kavčič, Oddelek za varstvo gozdov,
Gozdarski inštitut Slovenije (andreja.kavcic@gozdis.si)

Črni vejni lesar

LATINSKO IME

Xylosandrus compactus (Eichhoff, 1875)

RAZŠIRJENOST

Izvira iz jugovzhodne Azije, človek pa ga je nenamerno razširil tudi na druge celine, kjer sedaj naseljuje območja v tropskem in subtropskem pasu. Poleg Azije je razširjen še v Afriki, Ameriki in na otokih v Tihem oceanu. Leta 2011 so ga prvič ugotovili v Evropi in zdaj ga najdemo na omejenih območjih v Italiji in Franciji.

GOSTITELJI

Napada grme in drevesa listavcev in iglavcev ter tudi enokaličnice. Pojavlja se na več kot 220 vrstah rastlin iz približno 60 družin. V Evropi so ga našli na bodeči lobodiki (*Ruscus aculeatus*), črničevju (*Quercus ilex*), lorvorju (*Laurus nobilis*), malem jesenu (*Fraxinus ornus*), mastiki (*Pistacia lentiscus*), navadnem koprivovcu (*Celtis australis*), navadni jagodičnici (*Arbutus unedo*), nepravem lorvorju (*Viburnum tinus*), rožičevcu (*Ceratonia siliqua*) in zeleniki (*Phyllirea* sp.).

OPIS

X. compactus je kompaktno grajen podlubnik z izrazitim spolnim dimorfizmom. Samice so bleščeče temnorjave do črne, dolge 1,4–1,9 mm (Slika 1). Samci so pol manjši in rdečerjavi. Živijo v notranjosti gostitelja, v delih, tanjših od 6 cm. Gostitelja za kratek čas zapustijo le odrasle samice, ki za razliko od samcev lahko letijo in naselijo novo rastlino. Značilno je parjenje v sorodstvu (inbreeding), med osebki istega legla takoj po izleganju. Izlegla samica skozi vhodno odprtino, ki jo je izdelala njena mati, zapusti gostitelja in naseli novega gostitelja. Tam izvrta vhodno odprtino, premera 0,8–1 mm, in vhodni kanal, ki ga razširi v rovni sistem, kamor zaleže jajčeca. Samice lahko odlagajo jajčeca tudi brez predhodne oploditve (partenogeneza) in v ugodnih razmerah lahko aktivno populacijo hroščev zasnuje že ena sama samica. Le-ta prednostno izbira poganjke, debeline 2,5–12 mm, rovni sistem pa navadno izdelbe na senčni strani poganjka. Ličinke in hrošči se prehranjujejo s simbiotskimi glivami, ki jih samica prenaša v posebnih strukturah na telesu (mikangiji) in jih ob napadu vnese v rovni sistem. Nekatere od njih so fitopatogene. Črni vejni lesar na gostitelju povzroča mehanske poškodbe, z vnosom fitopatogenih gliv pa glivne okužbe. Vnos

in širjenje *X. compactus* na nova območja sta mogoča zaradi prenosa sejank in sadik gostiteljskih rastlin, delov gostiteljev in njihovega lesa ter lesenega pakirnega materiala. Bližnja območja lahko hrošči naselijo z letenjem.

ZNAČILNA ZNAMENJA (SIMPTOMI)

Najdemo ga na sejankah in sadikah ter poganjkih in tankih vejah do debeline 6 cm. Pojav hroščev najlažje zaznamo v rastni dobi. Kjer se samica zavrtva v gostitelja in naredi rov, se pojavi nekroza, ki se širi distalno. Poškodovani del oveni in se posuši (Slika 2). Sprva so poškodbe omejene na posamezne poganjke, nato pa zajamejo celotno rastlino (Slika 4). Mlade rastline hitro propadejo. Na poškodovanih delih najdemo okrogle vhodne odprtine, premera 0,8–1 mm (Slika 5). Ob njih je včasih svetla prašnata črvina. Na debelejših delih se na območju poškodbe lahko pojavijo 10–210 mm dolge zaraščajoče se rane. V notranjosti poškodovanega dela so osebki *X. compactus* različnih razvojnih stadijev (Slika 3).

VPLIV

X. compactus ponekod povzroča sušenje gospodarsko pomembnih rastlin, kot so kavovec (*Coffea conophora*), čajevac (*Camelia sinensis*), kakavovec (*Theobroma cacao*) ter nekatere lesnate sadne in gozdne vrste, posledica česar so ekonomske izgube v nasadih in drevesnicah. V Italiji povzroča sušenje dreves v makiji in s tem škodo v naravnih habitatih. Gostitelji *X. compactus* so v Evropi splošno razširjeni in so ekonomske pomembne kmetijske, gozdne in okrasne vrste oz. so pomembni gradniki ekosistemov, zato je vrsta fitosanitarno tveganje na širšem območju Evrope. Čeprav v glavnem naseljuje tropska in subtropska območja, ima potencial, da postane škodljivec tudi v zmernih klimatskih razmerah.

MOŽNE ZAMENJAVE

Podobne simptome povzročajo tudi nekatere druge vrste žuželk. Včasih lahko poškodbe spominjajo na pozno pozebo. Določitev vzroka poškodb je mogoča na podlagi znakov in morfološke analize odraslih osebkov prisotnih žuželk.

DODATNE INFORMACIJE

- Portal o varstvu gozdov (www.zdravgozd.si)
- Portal Invazivke (www.invazivke.si)
- Gozdarski inštitut Slovenije (www.gozdis.si)

ČE OPAZITE OPISANE SIMPTOME ALI NAJDETE ŠKODLJIVCA,
obvestite Gozdarski inštitut Slovenije (Oddelek za varstvo gozdov) ali
o najdbi poročajte v spletnem portalu Invazivke oziroma z mobilno aplikacijo Invazivke.

Slika 1: Odrasla samica *X. compactus* (foto: Michael C. Thomas, Florida Department of Agriculture and Consumer Services, Bugwood.org).

Slika 2: Poganjek, ki se je posušil zaradi *X. compactus* (foto: Dr. Agr. Raffaele Giurato (Vittoria, RG)).

Slika 3: Rovni sistem s hrošči, ličinkami in bubami *X. compactus* (foto: Dr. Agr. Raffaele Giurato (Vittoria, RG)).

Slika 4: Vhodna odprtina, ki vodi v rovni sistem *X. compactus* (foto: Larry Figart, Duval County Extension Service, Bugwood.org).

Publikacija je nastala v okviru projekta LIFE ARTEMIS (LIFE15 GIE/SI/000770), ki ga sofinancirajo Evropska komisija v okviru finančnega mehanizma LIFE, Ministrstvo za okolje in prostor, Mestna občina Ljubljana in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Priprava prispevka je bila izvedena v okviru javne gozdarske službe GIS.

